

LADISLAVOVI BEZDĚKOVI

14. V. 1968

Milý pane Bezděk,

poněkud mne unavilo zdlouhavé vysvětlování v posledních dnech, že jsem-li proti antiarabským excesům a proti israelské expansi, odsuzuji, jako kdykoliv předtím, antisemitismus; že nejsem pro policejní zvůli, proti demokratisaci a demokracii tím, že jsem pro řád, disciplinu a socialismus; konečně, že nejsem proti českému národu a proti Československu, dokonce nejsem za to, aby Ladislav Bezděk musel zajíždět z Brodu do Trenčína na pas, když se vyslovuji pro federalisaci Republiky, pro federativní uspořádání vztahů mezi slovenským a českým národem.

Kdyby soudr. Bezděk chtěl znát můj zástoje v této otázce, mohl by se dovědět, že jsem se v otázce federalisace nedostal teprve nyní do vleku „takových Válků, Miháliků, dokonce Lajčiaků (sic!), ale již dávno, kdy tito soudruzí opravdu nebyli „sloupy slovenské literatury“, před 20—25 léty, kdy jsme se ve jménu Slovenského národního povstání dožadovali jiného, nového, t. j. federativního uspořádání vztahů českého a slovenského národa v obnovené Republice a nalézali jsme pro tuto myšlenku veliké spojence v českém kulturním prostředí od Šaldy, Olbrachta, Majerové, Vančury, Seiferta až po mladého Kosíka, nemluvě o vedoucích osobnostech českého revolučního hnutí, jako byli Šmeral, Sekanina, Kalandra, Teige, ba v jisté době i Gottwald. Myšlenka federativního uspořádání vztahů v několikanárodním státě je totiž zkušebním kamenem jeho demokratické podstaty a má pravdu Vl. Mináč, pochybuje-li o demokracii v prostředí, jemuž „nedošlo“, že žije s národem, jemuž vždycky a organicky připadl part druhých huslí, abychom to řekli eufemisticky.

Nebude mně mrzet, že mne už nebudete považovat za „velikého representanta čechoslovakizmu, za syna

Československa“ a degradujete mne za „řadového příslušníka slovenského národa“. Samozřejmě, jako „řadového příslušníka slovenského národa“ bude mne i napříště ctít český zájem o to, co si myslím, co píši a co dělám, chci Vám však říci, že jsem nikdy nemyslel, nepsal a nedělal něco pro to, abych si vysloužil něco jako potlesk na české straně, když to nebylo v naprosté shodě s mým „řadovým příslušenstvím k slovenskému národu“. A vůbec se mi protiví to povýšenecké klasifikování, z něhož nemohu necítit nafoukaný despekt, na „velké reprezentanty čechoslovakizmu“ a na „řadové členy slovenského národa“! Račte prosím pochopit, že tak jak žádáme od řadového příslušníka slovenského národa, aby měl dobrý vztah k českému národu (ne podřízenecký a pochlebovačný), budeme žádat od českých lidí (a byli bychom rádi, kdyby se to stalo u nich samozřejmě věcí), že pochopí svůj humanismus a svou demokracii; především též jako slovenské právo žít ve své domovině svébytným a svéprávným životem.

Jste-li rozhodnut žalovat Mináče za výroky pronesené na spisovatelské konferenci v Bratislavě, nemohu Vám v tom zabránit. Bude ovšem podívaná pro bohy, bude-li jedním z prvních aktů demokratisace v Československu česká žaloba na slovenského spisovatele, protože se dal ve svém projevu unést emocemi, jež by měly být kvalifikovány především ze slovenské strany. Jistě mi nebudete zazlívát, budu-li v tomto sporu vystupovat jako svědek, požádá-li mne o to pan obžalovaný.

Přátelsky a s úctou

L. Novomeský

Ladislav Bezděk z Uherského Brodu (ředitel Městské knihovny), gratuloval 19. XII. 1964 Novomeskému v obsiahlom liste, v ktorom o. i. uvádza, že ho videl v r. 1956, keď sa prihlasoval do Osvetového ústavu a pokračuje: „Tento prvni stupeň Vaší rehabilitace jsem tenkrát přijal s velikou radostí a považoval jsem to za součást rehabilitace mnoha jiných, včetně mne. To proto, že jsem byl v období nejrozbujelejších a škůdcovských

metod kultu osobnosti, jako předválečný člen strany, třídním původem proletář a společenským původem tovární dělník, v r. 1952... také postižen, ...když jsem byl vyloučen ze strany..." Dalej uvádza, že za prvej republiky sa poznal alebo priatelil s oboma Halasovcami, A. Černíkom, B. Václavkom, L. Svobodom, J. Seifertom, J. Tauferom atď.

„Měl jsem jako prostý dělník k literatuře, umění i politice velmi blízko a již v předmnichovské republice můj zájem byl soustředěn na „levé“ intelektuální hnutí, o němž jsem byl dobře informován. Proto jste mi byl dobře znám i Vy, i když jsem neměl to štěstí, abych se s Vámi... osobně seznámil. Proto také již tenkrát jsem si Vás, bez Vašeho vědomí a souhlasu zařadil mezi své přátele anebo skromněji řečeno mezi lidi, jichž si vážím. Proto jsem nikdy neuvěřil tomu obludnému obvinění Vás, Vlada Clementise... a moje sympatie byly vždy na Vaší straně.“

V závěre listu Novomeskému žela: „Buďte hodně zdrav! Buďte vždy tak morálně silný, vždy tak statečný, pravdu milující a hájící, vždy tak moudrý, dobrosrdečný, přímý a obětavý, jak jste byl doposud! Buďte hodně moc zdrav! Ještě nejméně 40 let! Protože život na tomto světě není tak nejhorší, aby se nemělo žít alespoň do 100 let, a není ani tak pěkný, aby z něj dobří lidé odcházeli dříve, než po stoletém životě! Je zde Vás a ještě dlouho bude zde Vás potřeba. Prosím, aby ste toto mé blahopřání k Vaším 60. narozeninám považoval za nefalšovaný projev mé vážnosti i lásky k Vám! Váš oddaný...“

Novomeský na tento blahoprajný list zrejme odpovedal spomínanou už a citovanou novoročenkou. Jeho list zo 14. V. 1968 je odpoveďou na Bezděkov list z 3. V.:

„Milý soudruhu Novomeský! Je mi nesmírně líto toho, že se k Vám musím přihlásit za okolností, které mně zklíčují a v nichž vystupujete i Vy jako jedna z hlavních osob.“

Jde o vystoupení trojice: Novomeský, Mihálik a Válek proti redakční radě Kulturního života, jehož podkladem je nesouhlas této trojice, tedy i Váš, s linií jmenovaného časopisu, jmenovitě ve věci Izraele, Mňáčka a otázek přednosti v úsilí o demokratizaci anebo federalizaci, v čemž tato skupina, bohužel včetně Vás, dává přednost úsilím o federalizaci před demokratizací.

Vaše vystoupení v této věci je pro mně velikým zklamáním ve Vás, jehož dobrých 35 let považuji za jednoho z nejvzdělanějších marxistů, nejoddanějšího stoupence humanismu, a také zdravého selského rozumu. Ve Vás,

jehož už dávno nepovažují jen za řadového příslušníka slovenského národa, ale za velkého reprezentanta čechoslovakismu, za syna Československa. Nejenom proto, že Vaše znalost češtiny je přímo kabinetní ukázkou češtiny, nejenom proto, že Vaše paní manželka je Moravanka a již i proto jste kusem Vaší osobnosti i Čechem, nejen proto, že jste řadu let prožil v Praze, kde máte řadu tak dobrých přátel, jaké sotva máte na Slovensku — ale i proto, že Vám sotva kdo u nás může dávat lekcie z marxismu, takže Vaše politická vyspělost Vás již dávno povznesla nad úroveň mnoha jiných českých a slovenských spisovatelů, jmenovitě nad takové Války, Miháliky, Lajčiaky . . .

Prosím Vás pěkně, milý s. Novomeský, Vy to myslíte vážně, že naším problémem číslo jedna, nebo problémem Slovenska je otázka federalizace? To přece u Vás není možné! To je vyloučeno, abyste Vy, Ladislav Novomeský, dával přednost otázce, kde musí mluvit zákonná opatření, která vytvoří odborníci a do nich pambu chraň, aby zasahovali lidé nekvalifikovaní a nepovolání, to jest otázce federativního uspořádání našeho státu, před tak složitou otázkou rozvoje naší demokracie a demokratického socialismu, který zase naopak je otázkou každého občana tohoto státu, a proto jeho uvedení či uvádění v život je tolik složitě a tak dlouhodobé!! To Vy přece víte nejméně tak dobře jako já a nač tedy se spojujete s lidmi, ke kterým nepatříte a kdybyste patřil, tak se odcizíte daleko většímu počtu jiných lidí, také slušných, přesněji slušnějších než jsou ti, se kterými se spojujete, a kteří to myslí se socialismem, s demokracií, s pokrokem i s naším státem a jeho oběma národy daleko upřímněji . . .

Na to dění ve Svazu slovenských spisovatelů a redakční radě KŽ, zejména na urážlivý výpad Vladimíra Mináče proti českému národu, na konferenci SSS dne 30. IV. jsem odpověděl Protestem, který jsem poslal k otištění též do redakce KŽ . . . Posílám Vám kopii mého článku na vědomí, abyste se s jeho obsahem mohl seznámit dříve, než možná se postavíte proti tomu, aby byl otištěn. Ale ať je to jakkoliv, jde v něm především o protest proti hulvátskému výpadu Vladimíra Mináča proti českému národu, který, nebude-li v Rudém právu doložen fakty o oprávněnosti tohoto narčení anebo neomluví-li se v tisku, bude mnou žalován u okresního soudu v Uherském Hradišti pro urážku českého národa! To je moje pevné rozhodnutí!

Je mi opravdu líto, že v celém tom nepěkném případě jste exponován i Vy! Je mi líto toho, že musím

ztráčet iluze o lidech, které mám řadu desítek let opravdu rád. Jsou to smutné chvíle lidského života, strácet iluze o milých lidech.“

V priloženom článku pre KŽ L. Bezděk rozvádza svoje polemické formulácie z listu. (Redakcia KŽ článok neuvěřila.) Novomeský reaguje v odpovedi aj na ne (o stípoch slov. literatúry, o pasoch vo federácii atď.). L. Bezděk 2. VI. však znovu napísal Novomeskému, tentoraz takmer dvadsaťstranový list a zoširoka v ňom vysvetľuje svoj postoj k vzťahom Čechov a Slovákov, k federácii a demokratizácii a v závere odmieta obavy o osud socializmu a robotníckej triedy:

„Jen se nebojme myslet odvážněji a jinak než do nás nanutili ti dosavadní „vůdci“ a „socialisté“. Jen se neřesme strachy nad možností zániku socialismu, zejména v jeho dosavadní formě, když snad jsme schopni jej nahradit něčím lepším a obecně prospěšnějším. Vždyť to s námi přece jen není tak zlé, abychom si přestali věřit anebo se podezřívali jen z těch nepěkných úmyslů! Nebude tak pohodlně jak bylo — nemá-li dojít ke krachu! Komunisté, tedy i KSČ, musí být všem ostatním lidem příkladem ve všem, tedy i ve skromnosti, obětavosti, snášenlivosti, pracovitosti, pilnosti, odříkání, moudrosti, důvěřivosti i přínosnosti — a netřeba se bát ani o socialismus, ani o pokrok vůbec! Éra tupé disciplíny, neomylnosti (zejména aparátníků), nadvlády nad všemi, bohorovnosti, povýšenosti a pod., kterými byla poznamenána doba posledních 20 let, se nesmi vrátit — jinak — a to oprávněně, nejen Vy, ale každý slušný člověk by jsme museli mít vážné obavy o náš další osud a život a tím i osud a život dalších generací...“

V závere Bezděk zdôrazňuje, že nechce Novomeského napádať, urážať alebo sa jeho osoby nejako „nemile dotknout“, lebo si ho váži ako predtým, pred týmto dialógom a bude šťastný, keď ho takto pochopí. Nevedno, či Novomeský odpovedal, lebo podobných, hoci nie takých obširných, listov dostal vtedy desiatky.

Dokumenty o základnej okolnosti, ktorá tak hlboko skľúčila L. Bezděka — o vystúpení trojice básnikov z redakčnej rady KŽ — pozri pri liste zo 14. 3. 1968.

Z prejavu V. Mináča na konferencii slov. spisovateľov vzbudila nesúhlas L. Bezděka a mnohých iných českých čitateľov KŽ najmä táto časť: „Každá demokracia doteraz bola určovaná ľonom, z ktorého sa zrodila a cieľmi, ktoré si položila. Každá bola obmedzená a oprívlastkovaná konkrétnym historickým momentom a konkrétnou sociálnou realitou. Inštitúcie a zákony masarykovskej demokracie napríklad platili v celej repub-

like. Ale nadobúdali iný historický zmysel pre vládnúci a iný pre ovládané národy: pre Slovákov mali zmysel takmer genocídny.

Tu som pri veci, ktorá ma najviac mrzí, pre ktorú sa nemôžem stotožniť asi s tými českými kolegami, o ktorých svedomí a úmysloch nepochybujem. Nemôžu predsa ani začať hovoriť o demokracii, nemôžu o nej ani začať vážne myslieť, kým nezačnú myslieť o svojich vlastných predsudkoch, že totiž žijú — ale aj tyjú — uprostred národa, ktorý nedemokraticky vládol inému národu. Znepokojuje ma, ak nikto z českých kolegov nepremýšľal doteraz o podmienkach rovnosti našich národov; ak sa považuje federácia za vec Slovákov, za niečo, čo Slováci žiadajú a Česi im to musia dať, ak sa to považuje za nepríjemné intermezzo, za vec, ktorá sa prípadne znovu bude môcť dať zahrať do autu. Znepokojuje ma, že ani najpuncovanejší českí demokrati nezistili, že federácia je práve tak vec českého národa ako národa slovenského, že nezačali rozmýšľať o podobe českých národných orgánov, že mlčky predkladajú kompromis, ktorý priveľmi neublíži ich vládnúcemu postaveniu v spoločnom štáte.

Nikto v tejto československej vlasti nemá morálne právo hovoriť o rovnosti, demokracii, slobode — ak z tejto rovnosti, demokracie, slobody vylučuje mlčky celý jeden národ. V tejto súvislosti: nielen z našej strany, ale aj zo strany českej — a to je aspoň nevkusné — sa ustavične tvrdí, že demokratizačný proces je v Čechách hlbší, prudší, či ešte akejší než na Slovensku. Malo by sa povedať, v čom je hlboký alebo hlbší. Demokracia sa povedať, v čom je hlboký alebo hlbší. Demokracia sa predsa nemeria slovami, ale spoločenskou praxou...“